

ВИДИ КОМПЛЕКТУВАННЯ ЗБРОЙНИХ СИЛ

Олена Юріївна САВИНЕЦЬ,

*кандидат юридичних наук, доцент кафедри
правового забезпечення Військового інституту
Київського національного університету
ім. Тараса Шевченка*

Проблема вдосконалення системи мобілізаційної підготовки та мобілізації наразі є дуже гострою. Так, починаючи з 2014 року, практичний досвід реалізації заходів забезпечення мобілізації в Україні виявив недосконалість українського законодавства, що регулює цю сферу, відсутність бажання проходити військову службу в умовах мобілізації у великої кількості громадян України, складність у призові на військову службу добровольців і багато інших. Одним із шляхів вдосконалення сфери мобілізаційної підготовки та мобілізації, на нашу думку, є вирішення питання про спосіб комплектування Збройних Сил України, враховуючи світові тенденції до переходу на комплектування армій великої кількості держав на добровільну основу.

Наразі виділяють чотири способи комплектування збройних сил особовим складом, а саме:

1) на основі загального військового обов'язку – шляхом призову громадян на військову службу;

2) на добровільній основі – шляхом набору військовослужбовців за контрактом;

3) змішаного – на основі закону про загальний військовий обов'язок і добровільного набору військовослужбовців за контрактом;

4) міліційного способу – на основі закону про загальну військову повинність [1, с. 28].

Кожен із способів комплектування військових формувань має свої особливості, переваги та недоліки [2]. Наразі більшість

розвинених країн притримується курсу на професіоналізацію своїх збройних сил і комплектує свої збройні сили на добровільній основі. Водночас слід зазначити, що багато науковців поділяють думку, що, незважаючи на велику кількість переваг професійної армії порівняно з армією, укомплектованою шляхом призову громадян, вона все ж таки має низку недоліків:

- професійна армія потребує набагато більших витрат на утримання особового складу, ніж армія, яка комплектується призовниками;

- система виплат військовослужбовцям потребує постійного вдосконалення та збільшення їх розмірів;

- держава змушена спрямовувати значні кошти на підготовку й утримання резерву;

- професійну армію не лише складніше комплектувати, а й складніше скорочувати, ніж армію, що комплектується на основі призову (потрібні значні витрати на компенсаційні виплати, вихідні допомоги, пільги на перекваліфікацію та працевлаштування);

- перехід до професійної армії завдає шкоди морально-патріотичному духу військ [3, с. 144; 4].

Поряд із недоліками, контрактна армія має суттєві переваги порівняно з армією, що комплектується шляхом призову.

Головним аргументом прихильників професійної армії в усьому світі є те, що в умовах швидкого розвитку військової техніки для оволодіння нею треба навчатись довгі роки [3, с. 144]. Також варто зважати на мотивацію військовослужбовців до проходження військової служби. Так, мотивація строковиків перебуває на досить низькому рівні, вони ставляться до служби як до тимчасового обов'язку. Водночас термін їх перебування на строковій військовій службі є недостатнім для повного оволодіння військовою справою, отримання знань і практичних навичок із роботи з технікою та зброєю. Мотивація військовослужбовця, який проходить військову службу за контрактом, на нашу думку, кардинально відрізняється від мотивації призовника щонайменше тим, що особа, яка уклала контракт про проходження військової служби, здійснила свій

свідомий вибір і ставитиметься до виконання своїх обов'язків відповідально.

Також перевагою контрактної армії ми вважаємо можливість професійного відбору для служби громадян, які дійсно відповідають вимогам служби в збройних силах за освітою та станом здоров'я й мають зацікавленість у військовій службі.

Але для порівняння з перевагами контрактної армії варто зупинитись також і на перевагах призову. Ними є такі:

- масова призовна армія є необхідною для захисту держави від великомасштабної агресії;
- проходження військової служби за призовом сприяє соціальному згуртуванню молодих людей, які є вихідцями з різних класових, етнічних, релігійних і культурних шарів;
- призов потрібен для розвитку взаємодії між державою та її громадянами;
- важливою метою призову є підтримка демократичного контролю над воєнною організацією держави;
- призов забезпечує постійне оновлення збройних сил, сприяє постійній підготовці військово-навчених мобілізаційних ресурсів держави;
- призов у вигляді альтернативної цивільної служби щорічно забезпечує приплив дешевої робочої сили, яка дозволяє функціонувати системі соціальної держави [5, с. 1-2].

Вважаємо, що такий спосіб комплектування збройних сил, як змішаний, також позитивно зарекомендував себе саме в країнах, які мають досвід ведення війни.

Так, на початок російської окупації в Україні практично завершився перехід від призовного до змішаного, а потім і до суто контрактного способу комплектування. Однак коли виникла потреба використовувати армію за її прямим призначенням для захисту незалежності й територіальної цілісності, виявилось, що це є вкрай непростим завданням. Серед основних заходів, ужитих для відбиття агресії проти нашої держави, важливе місце посіло відновлення призову на строкову військову службу [6, с. 34].

На думку деяких авторів, згаданий перехід України на контрактний спосіб комплектування збройних сил був недостатньо обґрунтованим, зважаючи на стан економіки нашої держави. Погоджуємося з думкою, що змішаний спосіб комплектування надав би можливість забезпечити виконання завдань оборони держави за менших витрат на утримання військових формувань [7, с. 2].

Узагальнюючи вищевикладене можна зробити висновок, що всі види комплектування збройних сил мають свої суттєві недоліки та переваги.

Вважаємо, що в тих соціальних та економічних умовах, які склалися в нашій державі внаслідок гібридної війни з Російською Федерацією, відновлення призову та збільшення терміну строкової служби надали можливість Україні локалізувати конфлікт у районі Донецької та Луганської областей і стримувати агресію ворога по цей час. Саме тому, на нашу думку, наразі застосування змішаного способу комплектування Збройних Сил України є оптимальним, оскільки поєднує в собі переваги як контрактної армії з високим рівнем підготовки та мотивації військовослужбовців, так і призовної армії, здатної в найкоротші терміни забезпечити протиставлення агресору численних збройних сил, які постійно оновлюються.

Звісно, позитивним вважався би перехід Збройних Сил України на повністю контрактну форму комплектування. Але наразі, враховуючи наявність збройної агресії проти України, він вважається неможливим, особливо враховуючи таку перевагу призову, як наявність масової та численної армії для захисту держави від великомасштабної агресії.

Водночас на сьогодні призов забезпечує постійне оновлення Збройних Сил України та сприяє постійній підготовці військово-навчених мобілізаційних ресурсів [5].

На нашу думку, для переведення українського війська на повністю добровільну основу слід зважати і на значну дороговизну реалізації таких заходів, що стануть можливими для нашої країни лише після врегулювання житлової проблеми серед

військовослужбовців і значного підвищення грошового та покращення соціального їх забезпечення, що у майбутньому може призвести до досягнення конкурентоздатності військової професії на ринку праці, підвищення іміджу військової служби та підвищення мотивації громадян, звільнення військовослужбовців Збройних Сил України від виконання непритаманних їм функцій, таких як несення чергувань, прибирання територій тощо за прикладом армії США.

Список використаних джерел:

1. Гацко М. Способы комплектования военнослужащими вооружённых сил иностранных государств. *Зарубежное военное обозрение*. 2009. № 1. С. 28–31.
2. Гейко В. И. Особенности комплектования вооружённых сил на примере зарубежных стран // Наукова бібліотека України: веб-сайт. URL: <http://www.info-library.com.ua/libs/stattya/680-osoblivosti-komplektuvannja-zbrojnih-sil-na-prikladi-zarubizhnih-krayin.html> (дата звернення: 20.12.2020).
3. Куртов А. И., Потрогош Ю. О. Проблемы реформирования та розвитку Збройних Сил України і шляхи їх подолання. *Системи озброєння і військова техніка*. 2008. № 1. С. 141–145.
4. Шлыков В. В. Принципы формирования армии: мировой опыт. *Армия и общество*. 1990. С. 319–342.
5. Гацко М. Ф. Правовое обеспечение строительства Вооружённых Сил Российской Федерации. М. : Флинта ; Наука. 2008. 342 с. URL: <http://www.allpravo.ru/library/doc6934p0/instrum6935/print6944.html> (дата звернення: 20.12.2020).
6. Флурі Ф., Бадрак В. Сучасний досвід призову на строкову службу та формування військового резерву. Женева ; Київ : Центр досліджень армії, конверсії та роззброєння, 2017. 43 с.
7. Медвідь М. М., Чернишенко О. Є. Соціально-економічне підґрунтя вибору способу комплектування військових формувань в Україні. *Теорія та практика державного управління*. 2011. Вип. 2 (33). С. 2–9.